

TOMMI USCHANOV

Ruoka metaforana ja todellisuutena modernissa filosofiassa

” Korostan, ettei kukaan kieltäydy ruuasta tai tee itsemurhaa oman luontonsa välttämättömyydestä, vaan ulkoisten syiden pakottamana, mikä voi tapahtua hyvin monella tavoin.”¹

”Vaikutelmamme ovat ajatustemme syitä eivätkä ajatukset vaikutelmiemme. [...] Emme voi muodostaa itsemme oikeaa käsitystä ananaksen mausta, jos emme ole todellisuudessa sitä koskaan maistaneet.”²

”Aistimme osoittavat meille leivän värin, painon ja kiinteyden, mutta yhtä vähän aistit kuin järki voi koskaan osoittaa meille niitä ominaisuuksia, joiden kautta se on omansa ravinnoksi ja ihmisruumiin ylläpitäjäksi. [...] Jos meille näytetään kappaletta, jolla on sama väri ja kiinteytys kuin ennen syömällämme leivällä, niin me empimättä uudistamme kokeemme ja odotamme varmuudella sen meitä yhtälailla ravitsevan ja ylläpitävän. Mutta tämänpä sielun- tai ajatustoiminnon perustan minä kernaasti tahdoisin tuntea.”³

”Tahitin asukkaat syövät yksin eivätkä voi ymmärtää, miten on mahdollista syödä seurassa, varsinkaan naisten kanssa. Banks oli tästä ihmeissään ja kysyi, miksi he söivät yksin; he sanoivat tekevänsä niin, koska niin oli oikein tehdä, mutta miksi niin oli oikein tehdä, he eivät halunneet sanoa eivätkä kyenneet sanomaan.”⁴

”Olen jo pitkään ajatellut, että filosofia ahmaisee vielä itsensä. – Metafyysikka on jo melkein tehnyt sen.”⁵

”Esi-isiemme terve ruokahalu näyttää nyt muuttuneen ei niin terveeksi lukuhaluksi; ja kuten espanjalaiset ennen tulivat katsomaan, kun saksalaiset syövät, tulevat ulkomaalaiset nyt katsomaan, kun me opiskelemme.”⁶

”Ihmeteltävää on jo sekin, että Jäämeren rantaseutujen kylmillä aavikoilla vielä kasvaa jäkälää, jota *poro* kaivaa lumen alta, koituakseen itse ostjakkien tai samojedien ravinnoksi tai kelvatakseen myös heidän vetojuhdakseen, tai että suolaiset hiekkaerämaat voivat sentään elättää edes *kamelin*, joka näyttää olevan ikäänkuin luotu niiden vaeltamiseen, jotteivät nekään jäisi käyttämättömiksi. Mutta vielä selvempänä ilmenee tarkoitus huomattamamme, että

Jäämeren rannoilla paitsi turkiseläimiä on vielä hylkeitä, mursuja ja valaita, joiden lihasta sikäläiset asukkaat saavat ravintoa ja rasvasta polttoainetta.”⁷

”Ihmisen on syötävä ja juotava, hän ylläpitää suhteita ystäviin ja tuttaviiin, hänellä on tuntemuksia ja hetkellisiä kuohahduksia. Myös suurmiehillä oli samanlaiset piirteensä; he söivät, joivat, söivät mielellään tätä ruokalajia, pitivät tästä viinistä enemmän kuin tuosta tai vedestä.”⁸

”Sosiaalinen harrastus ja siitä johtuva kaunis myötätunto leviävät yhä laajemmalle: Leipzigin on perustettu komitea, joka myötätunnosta on päättänyt syödä vanhat hevoset, koska niitä odottaa surkea loppu.”⁹

”Lohi on sinänsä hyvin herkullista, mutta vahingollista terveydelle, jos sitä syö liikaa, sillä se aiheuttaa vatsanväänteitä. Niinpä kun Hampurissa kerran saatiin suuri lohisaalis, määräsi poliisi, että palvelusväelle sai tarjota lohta vain kerran viikossa. Olisi suotavaa, että poliisi antaisi sentimentaalisuudesta samanlaisen säädöksen.”¹⁰

”Sen lisäksi että ihmisellä ei ole mitään inhimillisiä tarpeita, lakkaavat jopa *eläimellisetkin* tarpeet. Irlantilainen tuntee enää *syömisen* tarpeen, tarkemmin sanottuna enää *perunansyömisen* tarpeen, tarkemmin sanottuna enää *jätteperunan*, huonoimman perunalajin syömisen tarpeen. Mutta Englannilla ja Ranskalla on jo jokaisessa teollisuuskaupungissa *pieni* Irlanti.”¹¹

”Kun mies on saanut suunsa niin täyteen ruokaa, että hän ei sen vuoksi pysty syömään, ja se uhkaa johtaa hänet nälkäkuolemaan, niin onko tietoa, jonka avulla hänet saadaan syömään, sitä että hänen suunsa tungetaan vielä täydemmäksi, vaiko pikemminkin sitä, että huolehditaan siitä, että hänen suustaan saadaan vähän ruokaa pois, jotta hän pystyy syömään?”¹²

”Aivan kuten tumma väri, myös kasvisravinto on ihmiselle luonnollista. Mutta vain trooppisessa ilmastossa hän pysyy kummallekin uskollisena. Kun ihminen levittäytyi kylmemmille alueille, hänen täytyi vastata luonnottomaan ilmastoon yhtä luonnottomalla ruokavaliolla. Pohjoisessa ei voi selvitä lainkaan ilman eläinravintoa.

Kööpenhaminassa kuuden viikon vesi- ja leipärangaisuutta, joka pannaan täytäntöön tiukkana ja vailla poikkeuksia, pidetään kuulemma hengenvaarallisena. Näin ihmisestä on tullut samaan aikaan valkoinen ja lihan-syöjä.”¹³

”Jos ehdottaisin vakavasti kongressille, että ihmiskunnasta tehtäisiin makkaraa, en epäile, etteivätkö useimmat kongressin jäsenet hymyilisi ehdotukselleni, ja jos jotkut uskoisivat minun olevan vakavissani, he ajattelisivat, että ehdotan jotakin paljon pahempaa kuin kongressi on koskaan tehnyt. Mutta jos ketkään heistä kertovat minulle, että makkaran tekeminen ihmisestä olisi paljon pahempaa – olisi lainkaan pahempaa kuin hänen tekemisensä orjaksi – kuin karanneiden orjien palauttamislain säätäminen, syytän häntä silloin typeryydestä, älyllisestä kyvyttömyydestä, sellaisen eron tekemisestä, jolla ei ole väliä.”¹⁴

”Nälkä on nälkää, mutta haarukalla ja veitsellä syödyllä keitetyllä lihalla tyydyttävä nälkä on toista kuin nälkä, johon hotkitaan raakaa lihaa käsin, kynsin ja hampain.”¹⁵

”Tunnetaanko ravintoaineiden moraaliset vaikutukset? Onko olemassa ravitsemuksen filosofia? (Yhä uudestaan nouseva meteli vegetarianismin puolesta ja sitä vastaan joiden todistaa, ettei mitään sellaista filosofiaa ole!)”¹⁶

”Uskon, että Russellin teoria käy yksiin seuraavan kanssa: Jos esitän jollekin käskyn, ja se, mitä hän tämän jälkeen tekee, tuottaa minulle iloa, hän on toteuttanut käskyni. (Jos halusin syödä omenan ja joku lyö minua vatsaan niin, että haluni syödä häviää, toivoin siinä tapauksessa alunperin tätä lyöntiä.)”¹⁷

”Mistä omenan haluamisen prosessi tai tila koostuu? Ehkä koen nälkää tai janoa tai molempia ja kuvittelen samaan aikaan omenan tai muistan, että söin sellaisen eilen; ehkä sanon ’Haluaisin syödä omenan’; ehkä menen etsimään kaapista, jossa yleensä on omenoita. Ehkä kaikki nämä tilat ja toiminnot liittyvät toisiinsa ja muihin.”¹⁸

”Ymmärrämme lauseen ’Syön tuolin’, vaikka meille ei ole opetettukaan nimenomaan ilmaisun ’Syödä tuoli’ merkitystä.”¹⁹

”Menettelytapa, jossa juustopala asetetaan vaakaan ja hinta määrätään vaa’an näyttämän mukaan, menettäisi pontensa, jos sattuisi useammin, että tällaiset palat yhtäkkiä kasvaisivat tai kutistuisivat ilman ilmeistä syytä.”²⁰

”Voimme puhua myös voim toiminnasta, kun sen hinta nousee, ja ellei näin tuoteta mitään ongelmia, se on harmittonta.”²¹

”Maanviljely on nykyään motorisoitua ruokateollisuutta, olemukseltaan samaa kuin ruumiiden valmista-

minen kaasukammioissa ja tuhoamisleireillä, samaa kuin piiritykset ja niiden aiheuttamat nälänhädät, samaa kuin vetypommien valmistaminen.”²²

”Kasvot ja hiukset eivät näytä elokuvassa – kuten eivät valokuvassakaan – *harmailta*, ne saavat aikaan meissä aivan luonnollisen vaikutelman. Sitä vastoin lautasella olevat ruokalajit näyttävät elokuvassa usein harmailta ja siksi tympäiseviltä.”²³

”Hän söi keittonsa harkiten’ saattaa tarkoittaa, kuten ’Harkiten hän söi keittonsa’, että se, että hän söi keittonsa, oli harkittu teko, ehkä teko, jonka hän ajatteli häiritsevän jotakuta, kuten tavallisimmin se, että hän söi harkiten *minun* keittoni, minkä hän oli päättänyt tehdä: mutta usein se tarkoittaa, että hän suoritti keittonsa syömisen tietyllä huomiotaherättävällä tavalla tai *tyyllillä* – piti taukoa jokaisen suullisen jälkeen, pani lusiikan tarkoin valittuun kohtaan keittoa, imeskeli viiksiä ja niin edelleen. Toisin sanoen se tarkoittaa, että hän söi keittonsa *harkiten* eikä *harkittuaan*.”²⁴

”Miten monet ihmiset käyvät omenan syötyään siemenen kimppuun! Seurassa he tosin hillitsevät viattoman paheensa, halun kaivaa siemenet esiin ja maistella niitä. Ja millaisia ajatuksia, millaista uneksintaa siementen syöminen herättääkään!”²⁵

”Tilat ja dispositiot eivät ole tapahtumia, mutta tilan tai disposition hyökkäys on. Halu loukata tunteitasi saattaa nousta samalla hetkellä, kun vihastutat minut; saatan haluta syödä melonia heti, kun näen sen; ja uskomukset saattavat alkaa sillä hetkellä, kun huomaamme, aistimme, saamme tietää tai muistamme jotakin.”²⁶

”Ihmiset eivät mitenkään häpeä sitä, että he kuluttavat rahaa uusiin vaatteisiin tai uuteen autoon sen sijaan että antaisivat sen nälkäkeräykseen. (Itse asiassa tämä vaihtoehto ei edes tule heidän mieleensä.) Tämä tarkastelutapa ei ole oikeutettavissa. Kun ostamme uusia vaatteita emme siksi, että pysyisimme lämpiminä, vaan näyttääksemme ’hyvin pukeutuilta’, emme täytä mitään tärkeää tarvetta. Emme uhraisi mitään merkittävää, jos käyttäisimme vanhoja vaatteitamme ja antaisimme rahat nälkäkeräykseen. Tekemällä niin estäisimme toista ihmistä näkemästä nälkää. Siitä, mitä sanoin aiemmin, seuraa, että meidän tulisi antaa rahat pois sen sijaan että käyttäisimme ne vaatteisiin, joita emme tarvitse säilyäksemme lämpiminä. Tämä ei ole hyväntekeväisyyttä tai anteliaisuutta. [...] Päinvastoin, meidän tulisi antaa rahat, ja on väärin olla tekemättä niin.”²⁷

”Fenomenologia on kuin piiraaseen leivottu leivonen – eikä kuitenkaan herkullisuuttaan, vaan pikemmin logiikan hevosen satunnaisen hyväntahtoisuuden ansiosta.”²⁸

”*Doksa* on propositiotyyppi, joka rakentuu seuraavaan

tapaan: oletetaan annetuksi eletty havainnollis-tunteenomainen tilanne (esimerkiksi juuston tuominen pito-pöytään), josta joku erottaa puhtaan ominaisuuden (kuten löyhkän); mutta tämän ominaisuuden abstrahoidessaan hän samalla määrittelee itsensä lajityyppisenä, tiettyä yhteistä tunnetta kokevana subjektina (kyseistä juustoa inhoavien yhteisö, joka on kilpailusuhteessa siitä – tavallisimmin jonkin muun ominaisuuden nojalla – pitävien yhteisön kanssa). 'Keskustelu' koskee siten abstraktin havaittavan ominaisuuden valintaa sekä tuntevan lajityyppisen subjektin valtaa. Esimerkiksi merkitseekö juuston inhoaminen, että henkilö ei ole nautiskelija? Mutta onko 'nautiskelu' lajityypillisesti toivottava tunne? Eikö ole sanottava, että kaikki juustosta pitävät nautiskelijat inhoavat itseään? Tai ainakin että juuston viholliset eivät inhoa. [...] Elämme kommunikaation aikaa, mutta vähäisetkin hengen versot pakenevat paikalta ja katoavat aina, kun joku ehdottaa pientä keskustelua, kollokviota,

yksinkertaista mielipiteiden vaihtoa. Kaikessa keskustelussa tämä on filosofian kohtalo, eikä filosofinakaan keskustelu – kaikkine herjauksineen ja maailmankatsojien yhteentörmäyksineen – tästä syystä useinkaan ylitä juuston mausta kiistelyä.²⁹

”Uunia, jonka lämpö on 140 °C, ei pidettäisi kuumana pizzan paistamisen tarkoitukseen. Siihen tarkoitukseen kuuma uuni on paljon kuumempi. Sen sijaan ritilän poistamiseen paljain käsin 140 °C:n uuni olisi kuuma. [...] Eräs skeema uunien luokittelumiseksi kuumiin ja ei-kuumiin varaa sanan 'kuuma' normaalin uunin toiminta-asteikon yläpäälle. Kun uunit ovat mitä ovat, (esimerkiksi) 220 °C on hyvä jakolinja. Mikään ei tee tätä skeemaa oikeaksi, vääräksi tai epäuskottavaksi missään absoluuttisessa mielessä. Jos se valitaan, kuvauksella 'kuuma' on selkeä käytötapa pizzan paistamisessa: jos uunia voidaan kuvata sillä, pizza voi mennä sisään.”³⁰

Viittet

- 1 Benedictus de Spinoza, *Etiikka* (Ethica, 1677). Suom. Vesa Oittinen. Gaudeamus, [Helsinki] 1994, 220.
- 2 David Hume, *A Treatise of Human Nature* (1739–40). Toim. David Fate Norton & Mary J. Norton. Clarendon Press, Oxford 2006, 9.
- 3 Hume, *Tutkimus inhimillisestä ymmärryksestä* (1748). Suom. Eino Kaila. WSOY, Helsinki 1938, 66.
- 4 G. C. Lichtenberg, *Sudelbücher* (1765–99). Toim. Franz H. Mautner. Insel, Frankfurt am Main 1984, D 128 (s. 133).
- 5 Lichtenberg, *Töhrskykirjat: aforismeja ja muistiinmerkintöjä* (1765–99). Suom. Juhani Ihanus. Otava, Helsinki 1999, J 620 (s. 173).
- 6 Lichtenberg, *Sudelbücher*, J 670 (s. 398).
- 7 Immanuel Kant, *Ikuisen rauhaan* (1795). Suom. Jaakko Tuomikoski. Karisto, Hämeenlinna 1922, 36–37.
- 8 G. W. F. Hegel, *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte* (1822/23–1830/31). Toim. F. Brunstad. Reclam, Stuttgart 1961, 77.
- 9 Søren Kierkegaard, *Välisoihtoja* (Enten – Eller [osa], 1843). Suom. Torsti Lehtinen. Kirjapaja, Helsinki 1988, 88.
- 10 Sama, 112.
- 11 Karl Marx, *Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset 1844* (Ökonomisch-philosophische Manuskripte aus dem Jahre 1844; julk. 1932). Suom. Antero Tiusanen. Edistys, Moskova 1972, 123.
- 12 Søren Kierkegaard, *Päättävä epätieteellinen jälkikirjoitus* (Afsluttende uvidenskabelig efterskrift til de filosofiske smuler, 1846). Suom. Torsti Lehtinen. WSOY, Helsinki 1992, 281.
- 13 Arthur Schopenhauer, *Zur Philosophie und Wissenschaft der Natur* (1851). Teoksessa *Arthur Schopenhauer's sämtliche Werke*, osa 6: *Parerga und Paralipomena, 2. Band*. Toim. Julius Frauens-tädt. Brockhaus, Leipzig 1877, s. 170.
- 14 Henry David Thoreau, *Slavery in Massachusetts* (1854). Teoksessa *Political Writings*. Toim. Nancy L. Rosenblum. Cambridge University Press, Cambridge 1996, 127.
- 15 Karl Marx, *Vuosien 1857–1858 taloudelliset käsikirjoitukset ("Grundrisse")*, osa 1 (Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie; julk. 1939). Suom. Antero Tiusanen. Progress, Moskova 1986, 43.
- 16 Friedrich Nietzsche, *Iloinen tiede* (Fröhliche Wissenschaft, 1882). Suom. J. A. Hollo. Otava, Helsinki 1963, § 7.
- 17 Ludwig Wittgenstein, *Filosofisia huomautuksia* (Philosophische Bemerkungen, 1930; julk. 1964). Toim. Rush Rhees. Suom. Heikki Nyman. WSOY, Helsinki 1983, § 61.
- 18 Wittgenstein, *Philosophische Grammatik* (1932–34; julk. 1969). Toim. Rush Rhees. Suhrkamp, Frankfurt am Main 1969, § 94.
- 19 Wittgenstein, *Sininen ja ruskea kirja* (Das blaue Buch / Das braune Buch, 1933–35; julk. 1958). Toim. Rush Rhees. Suom. Heikki Nyman. WSOY, Helsinki 1980, 54.
- 20 Wittgenstein, *Filosofisia tutkimuksia* (Philosophische Untersuchungen, 1936–49; julk. 1953). Toim. G. E. M. Anscombe & Rush Rhees. Suom. Heikki Nyman. WSOY, Porvoo 1981, § 142.
- 21 Wittgenstein, *Filosofisia tutkimuksia*, § 693.
- 22 Martin Heidegger, *Das Gestell* (1949). Teoksessa *Gesamtausgabe*, osa 79: *Bremer und Freiburger Vorträge*. Toim. Petra Jaeger. Klostermann, Frankfurt am Main 1994, 27.
- 23 Ludwig Wittgenstein, *Huomautuksia väreistä* (Bemerkungen über die Farben, 1950–51; julk. 1977). Toim. G. E. M. Anscombe. Suom. Heikki Nyman. WSOY, Porvoo 1982, III, § 274.
- 24 J. L. Austin, *A Plea for Excuses* (1956). Teoksessa *Philosophical Papers*. Toim. J. O. Urmson & G. J. Warnock. Clarendon Press, Oxford 1979, 199.
- 25 Gaston Bachelard, *Tilan poetiikka* (1958). Suom. Tarja Roinila. Nemo, Helsinki 2003, 325.
- 26 Donald Davidson, *Actions, Reasons and Causes* (1963). Teoksessa *Essays on Actions and Events*. Clarendon Press, Oxford 2001, 12.
- 27 Peter Singer, *Famine, Affluence and Morality*. *Philosophy and Public Affairs* 1:3 (1972), 235.
- 28 Gilles Deleuze & Félix Guattari, *Mitä filosofia on?* (Qu'est-ce que la philosophie? 1991). Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, [Helsinki] 1993, 148.
- 29 Sama, 150–151.
- 30 Charles Travis, *Meaning's Role in Truth* (1996). Teoksessa *Occasion-Sensitivity: Selected Essays*. Oxford University Press, Oxford 2008, 103.